

# Fremtidig organisering og kvalitetssikring av forskerutdanningen ved Universitetet i Bergen

---

## 1. Innledning

Ved UiB er forskerutdanningen ved de ulike fakultetene og disiplinene organisert i ett felles ph.d.-program med én felles ph.d.-grad. Dette programmet styres av en forskrift, og styret ved UiB har det overordnede ansvaret for ph.d.-utdanningen. Ansvaret for gjennomføringen av ph.d.-utdanningen er delegert til fakultetene. Forskningsadministrativ avdeling har hovedansvar for å koordinere forskerutdanningen ved UiB.

Endringen av nasjonale forskrifter gjør det nødvendig å se på organiseringen av forskerutdanningen på nytt. I disse forskriftene har programbegrepet et innhold som legger føringer på organisering, styring og kvalitetssikring. Ordningen med ett ph.d.-program har enkelte utfordringer med hensyn til styring, ansvar, hjemmelgrunnlag og fastsetting av regler samt kvalitetssikring.

Kvalitetssikringen av Forskerutdanningen ved Universitetet i Bergen ble evaluert av NOKUT i 2013. NOKUT fant at systemet var tilfredsstillende. Selv om UiB har gode innarbeidete ordninger for å dokumentere og rapportere utdanningskvalitet, og selv om ansvaret for forskerutdanningen er nedfelt i ph.d.-forskriften, er ikke dette formalisert gjennom et eget kvalitetssikringssystem.

Universitetsledelsen har derfor opprettet en arbeidsgruppe for å utrede disse forholdene. Arbeidsgruppen ble gitt følgende mandat:

### **Mandat:**

Arbeidsgruppen skal vurdere hensiktsmessigheten av den nåværende organiseringen av forskerutdanningen ved UiB og komme med forslag til en alternativ organisering. Arbeidsgruppen skal også komme med forslag til et helhetlig og hensiktsmessig kvalitetssikringssystem for forskerutdanningen.

Arbeidsgruppen har bestått av følgende medlemmer:

Prodekan Anne Marit Blokhus, MN (leder)  
Rådgiver Yngve Brynjulfsen, FA  
Seniorrådgiver Espen Dahle, FA  
Underdirektør Ingvild Greve, SA  
Visedekan Roland Jonsson, MOF  
Rådgiver Kristin Kjøde, FA  
Prodekan Inger Hilde Nordhus, PSYK  
Professor Per Selle, SV

Arbeidsgruppen har hatt fire møter. Størstedelen av arbeidet ble gjort i en to dagers workshop. FA har vært sekretariat og forberedt workshopen.

### **Ph.d.-utdanningen og Bologna prosessen:**

Ph.d.-utdanningen er en del av gradsstrukturen i Bologna prosessen og er omfattet av kvalifikasjonsrammeverkets tredje syklus. Forskerutdanningen er også omfattet av de nasjonale forskriftene som regulerer studier. Som en del av Bologna prosessen ble Salzburgerklæringen presentert i februar 2005<sup>1</sup>. Doktorgradsutdanningen ved flere europeiske institusjoner var da kjennetegnet av at det individuelle forskningsarbeidet sto i sentrum uten noe særlig annen institusjonell medvirkning enn veiledning. Med Bologna prosessen ønsket man å tilføre struktur og institusjonsansvar til forskerutdanningen, samtidig som man ville sikre at forskningen til ph.d.-kandidatene utgjorde kjernen i ph.d.-utdanningen. Salzburgerklæringen, hvor UiB var en sentral bidragsyter, fastsetter 10 punkter som en forskerutdanning bør ha som målsetting. Disse prinsippene fastslår blant annet at hoveddelen i doktorgradsutdanning er kunnskapsutvikling gjennom forskning. Utviklingen av doktorgradsutdanningen som tredjesyklusutdanning og prinsippene som ble nedfelt i Salzburgerklæringen ble videre stadfestet på Bologna prosessens ministermøte i Bergen i mai 2005<sup>2</sup>. Som en oppfølging av dette arbeidet utarbeidet European University Association Salzburg II<sup>3</sup> erklæringen i 2010 samt Taking Salzburg Forward<sup>4</sup> i 2016.

## **2. Programorganisering**

Som en konsekvens av Bologna prosessen er høyere utdanning organisert i studieprogram som leder frem til en grad. For 1. syklus/bachelorutdanning er programmet beregnet på å gi en stor mengde studenter den samme faglige strukturen og innholdet. For 2. syklus/masterutdanning legger programmet og det faglige innholdet opp til mer selvstendig arbeid gjennom masteroppgaven. For forskerutdanningen vil det faglige innholdet være bygget opp rundt den enkelte kandidat, og programinnholdet er da de reglene og de prøveformene som styrer forskerutdanningsløpet til kandidaten. Ph.d.-forskriften gir mye av dette innholdet, og det er store fellestrekk for alle ph.d.-kandidater både på UiB og i Norge.

Det primære formålet med en forskerutdanning er å lære å forske gjennom å forske. Strukturene innenfor forskerutdanningen bygger opp under dette formålet blant annet ved at avhandlingsarbeidet utgjør størstedelen av studieløpet. De strukturene ph.d.-forskriften ved UiB gir, åpner opp for en stor grad av fleksibilitet hvor kandidat og veileder kan utforme forskningsprosjektet innenfor eller på tvers av vitenskapsdisipliner. En alt for rigid studieplan for tredje syklus kan derfor hindre at forskningen til ph.d.-kandidatene blir så god som den kunne ha vært.

Forskerutdanningen i Norge er ulikt organisert. Ved UiB er doktorgradsutdanningen organisert i ett overgripende ph.d.-program. Ved NTNU er denne organisert i ca. 50 disiplinbaserte ph.d.-program, mens man ved UiO har valgt å organisere ph.d.-utdanningen i program under hvert fakultet.

---

<sup>1</sup> [http://www.eua.be/Libraries/newsletter/Salzburg\\_Conclusions.pdf?sfvrsn=0](http://www.eua.be/Libraries/newsletter/Salzburg_Conclusions.pdf?sfvrsn=0)

<sup>2</sup> [http://media.ehea.info/file/2005\\_Bergen/52/0/2005\\_Bergen\\_Communique\\_english\\_580520.pdf](http://media.ehea.info/file/2005_Bergen/52/0/2005_Bergen_Communique_english_580520.pdf)

<sup>3</sup> [http://www.eua.be/Libraries/publications-homepage-list/Salzburg\\_II\\_Recommendations.pdf?sfvrsn=2](http://www.eua.be/Libraries/publications-homepage-list/Salzburg_II_Recommendations.pdf?sfvrsn=2)

<sup>4</sup> [http://www.eua.be/Libraries/publications-homepage-list/Doctoral-Education\\_Taking-Salzburg-Forward.pdf?sfvrsn=18](http://www.eua.be/Libraries/publications-homepage-list/Doctoral-Education_Taking-Salzburg-Forward.pdf?sfvrsn=18)

Organisasjonsformene prøver å ivareta ulike hensyn. På den ene siden kan man definere programmet ut i fra fagdisiplinen med et gitt faglig innhold, mens på den andre siden er det styring og forvaltning av programmet som er bestemmende for organisasjonsform.

Det er ingen sammenheng mellom programinndelingen og doktorgraden som gis. Kunnskapsdepartementets gradsforskrift hjemler de gradene som universitetene kan gi. I Norge er det kun mulig å gi to typer doktorgrader: ph.d. og dr. philos. Verken på nasjonalt nivå eller ved UiB arbeides det med å vende tilbake til de fagspesifikke doktorgradene som for eksempel dr.scient. eller dr.med. For forskerutdanningen vil man gi ph.d.-graden uavhengig av hvilken måte man definerer og organiserer ph.d.-program.

Programnivået trenger ikke å angi noe fagspesifikt innhold. Ved UiO legger ikke programnivået føringer for hvilke fagdisipliner som kan inngå i hvert program. Dette betyr at en slik programinndeling ikke hindrer tverrfaglighet. Fagdisiplinen til en kandidat bestemmer altså ikke hvilket ph.d.-program kandidaten skal tas opp ved. Hvis universitetet skulle velge å organisere forskerutdanningen i fakultetsvise ph.d.-program vil tverrfaglige forskergrupper på et fakultet kunne knytte til seg ph.d.-kandidater med den faglige bakgrunnen som er relevant for forskningen som gjøres, selv om kandidatens fagdisiplin ikke finnes på det aktuelle fakultetet.

Et ph.d.-program trenger altså ikke å angi den faglige rammen for forskerutdanningen. Formålet med ph.d.-programmet er å gi en ramme for ledelse og kvalitetsutvikling av forskerutdanningen. Kvalitetsutvikling av studier er et sentralt element i to nasjonale forskrifter for høyere utdanning.

### **3. Endringer i nasjonale forskrifter**

De nasjonale reglene for studiefeltet har nylig blitt revidert og to av de nasjonale forskriftene har fått vesentlige endringer: Forskrift om kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i høyere utdanning og fagskoleutdanning (studiekvalitetsforskriften)<sup>5</sup> og Forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning (studietilsynsforskriften)<sup>6</sup>. Formålet med endringene er å legge til rette for kvalitetsutvikling i høyere utdanning.

I disse forskriftene er forskerutdanningen regulert som et studie. Forskriftene gir blant annet regler for akkreditering av doktorgradsstudier, og krav om hvor mange doktorgradsstudier en institusjon må ha for å bli akkreditert som universitet. Årsaken til at doktorgradstudiene er blitt nærmere regulert er at departementet ikke ønsker en utvikling der UH-institusjoner oppretter små ph.d.-utdanninger innenfor smale nisjer av fagtilbudet sitt. Kravene til antall doktorgradsstudier/program har også blitt skjerpet, og en institusjon må nå ha fire doktorgradsstudier for å få universitetsakkreditering. Det at UiB har ett doktorgradsstudie kan synes å stride mot dette punktet i Studiekvalitetsforskriften. Merknadene til forskriften åpner derimot for at UH-institusjoner har en viss frihet til selv å definere hvordan man vil organisere forskerutdanningen: «Doktorgradsstudiene

---

<sup>5</sup> <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2010-02-01-96>

<sup>6</sup> <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-02-07-137>

er ulikt organisert ved institusjonene. Noen er brede og omfatter hele institusjonens virksomhet, mens andre er smale og dekker kun en mindre del av virksomheten<sup>7</sup>»

Et sentralt punkt i de nasjonale forskriftene er kvalitetssikring og kvalitetsutvikling av studier.

Studietilsynsforskriften § 2-3. Krav til fagmiljø:

(3) Studietilbudet skal ha en tydelig faglig ledelse med et definert ansvar for kvalitetssikring og -utvikling av studiet.

Studieprogram skal altså ha en definert ledelse, og denne har ansvar for kvalitetssikring og kvalitetsutvikling. I de nasjonale forskriftene har UH-institusjonene selv fått et ansvar i å evaluere studiene sine.

#### **4. Den nåværende organiseringen av forskerutdanningen ved UiB: utfordringer med ett ph.d.-program**

Det er spesielt på to vesentlige områder forskerutdanningen ved UiB ikke er i tråd med de nasjonale forskriftene. Forskerutdanningen ved UiB er unntatt kvalitetssikringssystemet til institusjonen og ph.d.-programmet har en formalisert, men ikke operativ ledelse.

Siden UiB har ett ph.d.-program for hele institusjonen er det rektor og universitetsstyret som innehar den formaliserte ledelsen av programmet. Avstanden fra dette nivået til miljøene hvor forskerutdanningen finner sted er stor, og det kan vanskelig hevdes at UiB sitt ledelsesnivå kan ivareta kravet om tydelig faglig ledelse med definert ansvar for kvalitetssikring og utvikling av studiet. På sentralt nivå har man i tillegg Forskningsutvalget. Dette er et rådgivende organ for universitetsstyret i forskerutdanningsaker, men dette utvalget har ikke vedtaksmyndighet.

Selv om UiB ikke har en formalisert struktur for ledelse og kvalitetsutvikling på fakultetsnivået finnes det i realiteten slike strukturer og prosesser ved alle fakultetene. Fakultetene har gjerne et organ hvor forskerutdanningsaker blir behandlet og en vise- eller prodekan som har et særlig ansvar for forskerutdanningen (se vedlegg 1). En av hovedutfordringene i organiseringen av forskerutdanningen ved UiB er at fakultetsnivået ikke har fått tildelt et klart mandat med ledelsesansvar eller ansvarsområder med hensyn til regelutvikling og kvalitetsutvikling av forskerutdanningen.

Forskriften for ph.d.-graden fastslår at styret ved UiB er ansvarlig for doktorgradsutdanningen. § 3 i forskriften lyder:

§ 3 Ansvar for ph.d.-utdanningen

Styret ved Universitetet i Bergen har det overordnede ansvaret for ph.d.-utdanningen ved institusjonen. Ansvaret for gjennomføringen av ph.d.-utdanningen er delegert til fakultetene

---

<sup>7</sup> Det kongelige kunnskapsdepartement *Rundskriv nr F-03-16* 24.06.2016: Merknad til §3-9 Revidering av akkrediterte studietilbud, tredje ledd.

[https://www.regjeringen.no/contentassets/ca1552786d754f5b92f06e2f1190ce48/rundskriv-f03\\_16-studiekvalitetsforskriften-med-vedlegg.pdf](https://www.regjeringen.no/contentassets/ca1552786d754f5b92f06e2f1190ce48/rundskriv-f03_16-studiekvalitetsforskriften-med-vedlegg.pdf)

innenfor deres respektive fagområder. Ansvaret for koordinering av tverrfaglig og tverrfakultær ph.d.-utdanning skal ivaretas av et vertsfakultet.

Selv om forskriften flere steder tildeler fakultetene oppgaver i forhold til gjennomføringen av doktorgradsutdanningen gir ikke forskriften fakultetene en klar hjemmel til å fastsette egne regler. Eksempelvis står det i forskriftens § 5.1 Vilkår for opptak: «...Fakultetet kan i utfyllende regler stille ytterligere krav til kvalifikasjoner etter kriterier som er åpent tilgjengelige og i tråd med institusjonens rekrutteringspolitikk og faglige profil...» Selv om man her skulle anta at fakultetet selv skulle kunne vedta slike regler er det formalrettslig slik at styret ved UiB måtte vedta slike fakultetsregler gitt utformingen på §3.

All den tid forskriften og §3 er gitt en slik utforming kan man stille spørsmål om det var en forglemmelse å ikke gi fakultetene hjemmel til å gi egne regler. Dette er derimot ikke tilfelle. I saksforelegget for forskriftsrevisjonen i 2013 står det følgende i universitetsdirektørens kommentarer:

Som påpekt foran er det ikke lagt opp til å gi en generell hjemmel for å gi utfyllende regler til forskriften for hvert fakultet. Det er vektlagt å få en best mulig balanse mellom likebehandling og forutsigbarhet ved praktiseringen av forskriftens regler og hensynet til ulike ønsker ved fakultetene. Forskriften gir rom for skjønnsmessige vurderinger i enkelte bestemmelser, men ikke slik at det gis en generell hjemmel for å gi utfyllende regler. Universitetet skal ha en felles forskrift for ph.d.-graden.

Forskriften ble vedtatt med disse kommentarene. I dag er praksisen ved UiB at fakultetene selv gir utfyllende regler på enkelte områder. Det er derfor nødvendig å se på fakultetenes mandat i forhold til forskriften på nytt.

## **5. Kvalitetssikringssystem**

Kvalitetssikring og kvalitetsutvikling av studier er et sentralt element i nasjonale regler på området. Kvalitetssikring er hjemlet og regulert i Universitets- og høyskoleloven, Studiekvalitetsforskriften samt Tilsynsforskriften. I Studiekvalitetsforskriften heter det blant annet:

### § 2-1. Krav til systematisk kvalitetsarbeid

- (1) Universiteter og høyskoler skal ivareta ansvaret for kvaliteten i utdanningen gjennom systematisk kvalitetsarbeid som sikrer og bidrar til å utvikle kvaliteten i studietilbudene. Videre skal institusjonene legge til rette for løpende utvikling av utdanningskvaliteten, kunne avdekke sviktende kvalitet i studietilbudene og sikre tilfredsstillende dokumentasjon av kvalitetsarbeidet. Institusjonene skal kvalitetssikre alle forhold som har betydning for studiekvaliteten, fra informasjon overfor mulige søkere til avsluttet utdanning.
- (2) Institusjonene skal gjennomføre periodiske evalueringer av studietilbudene sine. Representanter fra arbeids- eller samfunnsliv, studenter og eksterne sakkyndige, som er relevante for studietilbudet, skal bidra i evalueringene. Evalueringsresultatene skal være offentlige.

Ved forskerutdanningen ved UiB er det kun en forholdsvis liten del av studiet, kvalitetssikring av emnene i opplæringsdelen, som er omfattet av universitetets kvalitetssikringssystem. Som vist i studiekvalitetsforskriftens §2-1 ovenfor er ikke dette tilstrekkelig. Universitetet må derfor utvikle og vedta et kvalitetssikringssystem også for forskerutdanningen. Det som særpreger forskerutdanningen i forhold til spesielt første, men også andre syklusstudier, er avhandlingsarbeidet. Dette betyr at kvalitetssikringen av forskerutdanningen må være mer tilpasset dette arbeidet enn hva som er tilfelle for de to andre nivåene der emneevaluering er mer sentralt.

Et kvalitetssikringssystem må blant annet inneholde følgende elementer:

1. Systembeskrivelse og definert ledelsesansvar
2. Metodikk og mekanismer for å hente inn informasjon om kvaliteten i programmet
3. Analyse og rapportering av resultater til ledelsen
4. Ledelsen bestemmer kvalitetsforbedrende tiltak
5. Implementering

Som tabellen nedenfor viser har forskerutdanningen ved UiB flere elementer innenfor punkt 2 og 3, mens det er mangler innenfor punkt 1, 4 og 5. Innenfor punkt 2 og 3 mangler en periodisk programevaluering av forskerutdanningen (ref Studiekvalitetsforskriften §2-3 (3)).

<b>Kvalitetssikring av forskerutdanningen: elementer per i dag</b>
<p><b>Årsrapport:</b> Den årlige resultatinnrapporteringen fra forskerutdanningen er lagt til årsrapporten som blir forelagt styret. Her rapporteres blant annet data om disputaser, kandidater og gjennomstrømning samt beretning om gjennomførte tiltak og planer for forskerutdanningen.</p>
<p><b>Forskerutdanningsmeldingen:</b> Organisasjonen rapporterer til styret årlig gjennom forskerutdanningsmeldingen. Som en del av grunnlagsmaterialet for denne rapporten, utarbeider fakultetene egne forskerutdanningsmeldinger etter mal og bestilling gitt av universitetsdirektøren.</p>
<p><b>Framdriftsrapport:</b> I løpet av avtaleperioden skal ph.d.-kandidaten og hovedveileder, hvert år levere separate skriftlige rapporter om framdriften av ph.d.-utdanningen. Rapportene skal sendes til og godkjennes av fakultetet eller av andre enheter som fakultetet har delegert dette til. I framdriftsrapporten for kandidatene er det også survey-spørsmål om programtilfredshet. Disse dataene kan aggregeres og behandles på fakultet og universitetsnivå.</p>
<p><b>Midtveisevaluering:</b> Hver ph.d.-kandidat skal gjennomgå en midtveisevaluering. Fakultetet bestemmer tidspunkt og form og kan gi alminnelige retningslinjer. Som hovedregel skal midtveisevalueringen inkludere faglige innspill fra forskere innenfor ph.d.-kandidatens eget fagfelt og/eller tilgrensende fagfelt. Midtveisevalueringen har som hovedformål å hjelpe ph.d.-kandidaten, ved å identifisere forhold som medfører risiko for at prosjektet stanser opp eller blir forsinket, samt å gi innspill som kan øke kvaliteten i arbeidet. Fakultet, institutt, veileder(e) og ph.d.-kandidat plikter å aktivt følge opp.</p>
<p><b>Emneevalueringer og kvalitetssikring av opplæringsdelen:</b> Fakultetene skal kvalitetssikre emnene i ph.d.-utdanningens opplæringsdel i tråd med retningslinjene for kvalitetssikring av emner på bachelor- og masternivå.</p>

Vedlegg 2 og 3 er et forslag til et helhetlig kvalitetssikringssystem til forskerutdanningen ved UiB. Systemet inneholder et utkast til systembeskrivelse som tar for seg struktur, myndighetsoversikt og kvalitetssikringsoppgaver. Dette bygger i stor grad på eksisterende strukturer på universitetet, og vil formalisere disse strukturene og aktørenes ansvar for kvalitetssikring og utvikling. Kvalitetssikringssystemet inneholder også et forslag til kvalitetssikringselementer. Dette bygger i stor grad på eksisterende elementer men er supplert på enkelte områder for å møte kravene i Studiekvalitetsforskriften.

## 6. NOKUT-tilsyn

Studieledelse og kvalitetsutvikling er to områder som departementet og NOKUT prioriterer høyt, og er områder som har blitt vektlagt ved NOKUT-tilsyn av institusjonene.

Det var også det reelle kvalitetsarbeidet rundt forskerutdanningen NOKUT valgte å vektle da de gjennomførte sitt tilsyn av kvalitetssikringssystemet på UiB i 2013. Komiteen konkluderte med at det jobbes godt med kvalitetssikring og kvalitetsutvikling av forskerutdanningen ved UiB, men komiteen anbefalte likevel at også forskerutdanningen bør omfattes av kvalitetssikringssystemet:

Universitetet bør se på om ikke kvalitetssikringssystemet også formelt bør omfatte ph.d.-utdanningen (tredje syklus). Når bl.a. emneevaluering og forskerutdanningsmelding allerede ligger inne som krav, fortøner det seg nærliggende å integrere forskerutdanningen i et samlet kvalitetssikringssystem<sup>8</sup>.

NOKUT-rapporten anbefalte også universitetet å vurdere de formelle strukturene rundt forskerutdanningen:

Komiteen anbefaler universitetet å vurdere en mer ensartet praksis mellom fakultetene med hensyn til organisering, roller, navn på organer og oppgavefordeling på forskerutdanningen.

I sitt tilsyn av forskerutdanningen ved Universitetet i Oslo i 2013, som omfattes av institusjonens kvalitetssikringssystem, var tilsynet med de formelle strukturene langt mer fremtredende enn ved NOKUT sitt tilsyn av UiB:

I kvalitetssystemet finnes et avklart oppfølgingsansvar. Det stilles krav til fakultetene om at det skal foreligge et opplegg for rapportering om veilederfunksjonen, og det foreligger rutiner for rapportering om ph.d.-kandidatenes fremdrift. Men det uttrykkes generelt lite om systematisk innhenting av dokumentert informasjon om kvalitet i ph.d.-programmene, opplegg og ansvar for analyse av informasjon og vurdering av tiltak. Komiteens hovedinntrykk av systemet er at det er en håndbok for drift og forvaltning av universitetets ph.d.-programmer. Forbindelsen til UiOs forskrift for ph.d.-program er tydelig, men komiteen

---

8

[http://www.nokut.no/Documents/NOKUT/Artikkelbibliotek/Kunnskapsbasen/Rapporter/Kvalitetssikringsrapporter/2014/UiB\\_system\\_kvalitetssikring\\_2014.pdf](http://www.nokut.no/Documents/NOKUT/Artikkelbibliotek/Kunnskapsbasen/Rapporter/Kvalitetssikringsrapporter/2014/UiB_system_kvalitetssikring_2014.pdf)

anbefaler en grundig gjennomarbeiding for å gjøre kvalitetssystemet mer transparent og brukervennlig.<sup>9</sup>

Selv om forskerutdanningen ved UiB ikke har en formalisert operativ ledelse eller er omfattet av kvalitetssikringssystemet til institusjonen, betyr ikke dette at disse funksjonene ikke har blitt utført. Det er like fullt nødvendig at de organene som arbeider med forskerutdanningen og den kvalitetssikringen som utøves formaliseres og videreutvikles slik at det ikke kan herske noen tvil om at forskerutdanningen ved UiB drives i tråd med det nasjonale regelverket.

## **7. Ulike alternativer for strukturering av forskerutdanningen ved UiB**

En fremtidig modell for organisering av forskerutdanningen på UiB må ivareta hensynet om tydelig ledelse med ansvar for kvalitetssikring og kvalitetsutvikling. NTNU, UiO og UiB har valgt ulike løsninger for hvordan forskerutdanningen er organisert og disse modellene har sine styrker og svakheter.

NTNU har i dag om lag 50 ph.d.-program av ulik størrelse. Disse ph.d.-programmene er gjerne organisert rundt fagdisiplinene eller forskningstematikk. Noen av disse ph.d.-programmene er ganske små og ved NTNU foregår det nå en prosess som skal vurdere om ph.d.-programmene skal bli større. Foranledningen til dette er kravene i den nye studiekvalitetsforskriften som sier at et ph.d.-studie skal ha minst 15 stipendiater. Fordelen med svært fagnære ph.d.-program kan være et sterkt faglig eierskap og ledelse av programmet, og det muliggjør også en mer spesifikk læringsutbyttebeskrivelse. Samtidig kan en svært fagnær modell gjøre at krav til opplæringsdel og avhandling blir så spesifikke at tverrfaglige kandidater møter hindringer i sine doktorgradsløp. Med en slik organisering vil den faglige ledelsen av programmet være på instituttnivå mens forvaltningen av ph.d.-programmet vil være på fakultetsnivå. Dette kan innebære en mer ressurskrevende drift av forskerutdanningen. Det kan også innebære at programledelsen og kvalitetssikringen kommer for tett på doktorgradskandidatene og veilederne.

Ved UiO er forskerutdanningen organisert i fakultetsvise ph.d.-program. Med en slik organisering vil doktorgradsprogrammene ha en slik størrelse og faglig bredde at kravene i studiekvalitetsforskriften lett vil kunne innfris. Den faglige bredden innenfor et fakultet tilsier at læringsutbyttebeskrivelsen i et fakultets-ph.d.-program vil være mer generisk. Samtidig vil ikke omfanget av fagdisipliner være så stort at det vanskeliggjør faglig ledelse av programmet samtidig som det sikrer en viss avstand fra doktorgradskandidat og veileder. Den faglige bredden innenfor et fakultet betyr også at krav til opplæringsdel og avhandling ikke nødvendigvis vil være så fagspesifikke at det hindrer tverrfaglige prosjekter.

Som vist ovenfor må UiB gjøre noen justeringer for å være organisert i tråd med de nasjonale forskriftene. På tross av dette er det ingenting formelt i veien for å beholde modellen med et overgripende ph.d.-program. Spørsmålet er om dette er hensiktsmessig. Et overgripende ph.d.-program vil naturlig nok oppfylle kriteriene om størrelse på fagmiljø og antall stipendiater. Læringsutbyttebeskrivelsen vil måtte være overgripende og generisk slik som i dag. Utfordringen i en

---

<sup>9</sup>

[http://www.nokut.no/Documents/NOKUT/Artikkelbibliotek/Kunnskapsbasen/Rapporter/Kvalitetssikringsrapporter/2014/UiO\\_system\\_kvalitetssikring\\_2014.pdf](http://www.nokut.no/Documents/NOKUT/Artikkelbibliotek/Kunnskapsbasen/Rapporter/Kvalitetssikringsrapporter/2014/UiO_system_kvalitetssikring_2014.pdf)



slik modell er å få etablert en tydelig faglig ledelse når programmet er av en slik størrelse, samt hvordan den sentrale ledelsen skal samhandle med fakultets- og instituttnivået. I en slik modell kan det oppstå spenninger mellom det sentrale nivået og fakultetsnivået med hensyn til arbeidsdeling, myndighet og ansvar.

## **8. Ny organisering av forskerutdanningen ved UiB: vurderinger**

I valg av organisasjonsform for forskerutdanning er det flere hensyn som må balanseres. Organisasjonsformen må være innenfor de reglene som gjelder på feltet, den må være hensiktsmessig i forhold til de funksjonene som skal utføres og den bør ikke bryte for radikalt med eksisterende drift av forskerutdanningen. Universitetet må altså avgjøre hvilket organisasjonsnivå ph.d.-programmet bør legges på og hva som bør være avgjørende for dette valget.

En disiplinbasert organisering av ph.d.-program vil være utfordrende for mange fagmiljø på UiB på grunn av at disse vil være for små i forhold til kravet i Studiekvalitetsforskriften §3-3 om 15 stipendiater. For de fagdisiplinene som ikke oppfyller dette kravet vil man måtte lage ph.d.-program med andre fagdisipliner, og man vil dermed ikke ha noe klart organisasjonsprinsipp som grunnlag for opprettingen av ph.d.-program. Dette kan bli utfordrende når man skal lage regler spesifikt for et ph.d.-program som rommer få fagdisipliner. Regler for en liten gruppe ph.d.-kandidater fra definerte fagmiljø kan bli mer spesifikke og dermed vanskeligere å bli enige om, ved for eksempel to fagmiljø, enn mer generelle regler som skal gjelde flere fagmiljø.

UiB har formelt sett ett overgripende ph.d.-program for all forskerutdanning. Realiteten er derimot at mye av det ansvaret som ligger i ledelsen av programnivået samt drift og forvaltning i dag finner sted på fakultetsnivået. Hvis UiB vil fortsette med ett ph.d.-program betyr dette at man må gjennomføre noen vesentlige endringer i hvordan ph.d.-programmet styres for å møte kravet om tydelig ledelse av programmet. Sentralnivået på UiB må med en slik løsning mer inn i den operative ledelsen og driften av programmet. Disse endringene kan bryte med det som i dag er praksisen på UiB ved at gjennomføringen ligger på fakultetet.

Den løsningen som ligger nærmest praksis ved UiB, og som også er den løsningen som arbeidsgruppen anbefaler, er ordningen med fakultets-ph.d.-program som Universitetet i Oslo har. Denne ordningen vil derfor bli gjennomgått i større detalj. En utfordring med dagens ph.d.-forskrift ved UiB er at den ikke klart hjemler fakultetenes myndighet til å fastsette egne regler. Siden forskerutdanningen ved UiB er unntatt institusjonens kvalitetssikringssystem har heller ikke programledelsen noen forankring utover det overordnede ansvaret til universitetsstyret. Ph.d.-forskriften til UiO har en klar delegasjon av ansvar og myndighet fra universitetsstyret til fakultetsnivået:

### § 3 Ansvaret for doktorgradsutdanningen<sup>10</sup>

Universitetsstyret har det overordnede ansvaret for ph.d.-utdanningen ved Universitetet i Oslo. Universitetsstyret selv oppretter og nedlegger program for ph.d.-utdanningen ved det enkelte fakultet.

---

<sup>10</sup> <http://www.uio.no/om/regelverk/forskning/forskerutdanning/phdforskr.html>

Rektor kan fastsette regler om utforming av programbeskrivelser. Fakultetet selv fastsetter og endrer programbeskrivelsen for det enkelte ph.d.-programmet. Med fakultetet selv menes organer på fakultetsnivå.

Fakultetet selv kan vedta utfyllende regler til denne forskriften, særlig om tema knyttet til opptakskrav, opptaksvedtak og opptaksperiode.

Fakultetet selv fatter vedtak om opptak til ph.d.-program, om innlevert avhandling er verdig til å forsvares for ph.d.-graden og om doktorgradsprøven kan godkjennes.

Ph.d.-kandidater ved tverrfakultære utdanningstilbud skal knyttes til et ph.d.-program ved ett av universitetets fakulteter.

Ved UiO blir de fakultetsspesifikke reglene samt læringsutbyttebeskrivelse gitt av programbeskrivelsen. Ansvar for ledelsen av programmet og kvalitetssikringen av dette gis av institusjonens kvalitetssikringssystem sammen med fakultetenes rutinebeskrivelser. Arbeidsgruppen mener modellen med fakultetsvise ph.d.-program vil løse noen av de utfordringene som er skissert tidligere i rapporten.

## **9. Arbeidsgruppens anbefalinger**

Arbeidsgruppen anbefaler at UiB innfører fakultetsvise ph.d.-program og fastsetter et kvalitetssikringssystem for ph.d.-utdanningen ved UiB. Arbeidsgruppen anbefaler at kvalitetssikringssystemet forvaltes av forskningsadministrativ avdeling.

Siden UiB i dag har et fakultetsnivå med organer og verv som utøver ledelse og kvalitetssikring av forskerutdanningen vil innføringen av fakultetsspesifikke ph.d.-program i realiteten innebære få endringer i hvordan forskerutdanningen på UiB drives. Like fullt må regelverket for forskerutdanningen revideres og suppleres. Arbeidsgruppen anbefaler følgende tiltak for å innføre fakultetsvise ph.d.-program og kvalitetssikringssystem:

*Revidering av UiBs ph.d.-forskrift:*

UiBs ph.d.-forskrift må endres, da spesielt §3 *Ansvar for ph.d.-utdanningen*.

*Fastsette kvalitetssikringssystem:*

UiB må opprette et kvalitetssikringssystem for forskerutdanningen. Mye av innholdet i dette systemet er en videreføring av eksisterende ordninger. Forslag til kvalitetssikringssystem er beskrevet i vedlegg 2 og 3. Arbeidsgruppen foreslår noen nye kvalitetssikringselementer og en videreutvikling av styringsstrukturene rundt forskerutdanningen. Nye elementer er i første rekke innføringen av programevaluering for ph.d. og alumniundersøkelse.

Arbeidsgruppen anbefaler også nye styringsstrukturer for ph.d.-utdanningen. Hvert ph.d.-program bør få oppnevnt et styre og en programleder for å kunne ivareta kravet om en tydelig ledelse av programmet. Dette kan være en videreføring av allerede eksisterende råd og utvalg som i dag arbeider med forskerutdanningsspørsmål på fakultetsnivå, men med nytt og tydeligere mandat. Det vervet i dekanatet som har et spesielt ansvar for forskerutdanningen bør få tildelt rollen som leder av ph.d.-programmet ved fakultetet. Videre bør lederne for fakultetsprogrammene møtes i et forum eller utvalg på sentralt nivå. Med dagens ordning behandles forskerutdanningssaker i Forskningsutvalget av fakultetenes prodekaner. Det er ikke sikkert at fakultetene vil oppnevne prodekanen som programleder for fakultetets ph.d.-program, og det kan derfor være nødvendig med

et sentralt utvalg for å ivareta denne funksjonen. Kvalitetssikringssystemet bør også inneholde mekanismer for tilbakemelding fra universitetsledelse til fakultet og tilbakemeldinger fra fakultet til grunnenhet. Arbeidsgruppen foreslår derfor at det opprettes dialogmøter mellom disse nivåene som finner sted i etterkant av rapporteringen som foregår gjennom forskerutdanningsmeldingen.

*Fastsette Ph.d.-programbeskrivelse:*

Fakultetene lager programbeskrivelser etter mal gitt av universitetsstyret. Programbeskrivelsen skal inneholde programmets læringsutbytte og kan inneholde fakultetsspesifikke regler og retningslinjer om opptak, struktur og innhold i program deriblant opplæringsdel, veiledning, midtveisevaluering, fremdriftsrapportering, avhandling og bedømmelse. Vedlegg 4 er et utkast til mal for fakultetenes programbeskrivelser.

**Vedlegg:**

Vedlegg 1: Kart over organ og verv som koordinerer forskerutdanningen på fakultetene

Vedlegg 2: Forslag til elementer i kvalitetssikringssystemet for ph.d.-utdanningen ved UiB

Vedlegg 3: Forslag til Struktur, myndighet og kvalitetssikringsoppgaver for ph.d.-utdanningen

Vedlegg 4: Utkast til mal for fakultetenes programbeskrivelser